

УДК 811.161.2'373.23:82-31.09'06

ІЛЬЧЕНКО Ірина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна (irynailchenko2017@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0454-1106>

ТКАЧЕНКО Настасія – аспірантка кафедри української мови, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, 69600, Україна (nastyi14@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6492-9167>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.45.13>

Бібліографічний опис статті: Ільченко, І., Ткаченко, Н. (2021). Антропонімічна парадигма – елемент побудови історичного часопростору роману Ю. Мушкетика «На брата брат». *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 45, 136–152.* doi: 10.24919/2522-4565.2021.45.13.

АНТРОПОНІМІЧНА ПАРАДИГМА – ЕЛЕМЕНТ ПОБУДОВИ ІСТОРИЧНОГО ЧАСОПРОСТОРУ РОМАНУ Ю. МУШКЕТИКА «НА БРАТА БРАТ»

Анотація. У статті йдеться про антропосистему роману Ю. Мушкетика «На брата брат», яка представлена двома великими групами: реаліонімами (імена реальних історичних персоналій) та авторськими іменами (використовуються для іменування вигаданих персонажів). Установлено, що зафіксовані в тексті твору імена персонажів мають різну генетичну спрямованість. Відповідно до етимологічної належності конкретного імені героя, виділено такі групи за походженням: грецькі, латинські, давньоєврейські та слов'янські імена. Власні імена персонажів роману «На брата брат» відображають унікальний історико-культурний портрет козацької доби в Україні XVII–XVIII ст. із притаманним їй своєрідним багатонаціональним складом іменника. Досліджено, що письменник використовує моделі однокомпонентного, двокомпонентного та трикомпонентного іменування героїв твору. Розглянуто однокомпонентні імена, які є найбільш частотними в тексті роману та представлені назвами у формі одного імені або одного прізвища, які часто автор доповнює додатковими апелятивними одиницями. Двокомпонентні форми імені також досить поширена формула для називання персонажів. Центром творення двокомпонентних антропоформул у тексті історичного роману «На брата брат» Ю. Мушкетика є ім'я героя, з яким поєднуються всі інші прості антропоніми. З'ясовано, що трикомпонентні імена є поодинокими в тексті роману, оскільки за доби козацтва ця формула функціонально

була пов'язана з офіційним етикетом, документально-канцелярським стилем, відповідно, мало використовувалася у живому мовленні. Отже, аналіз антропосистеми роману Ю. Мушкетика «На брата брат» показав, що у творі втілена система реального й традиційного українського іменника. Етимологічний аналіз історичного іменника роману показує узвичаєний набір імен грецького, латинського, давньоєврейського та слов'янського походження.

Ключові слова: антропонім, антропоформула, прізвисько, реаліонім, роман, функція.

ILCHENKO Iryna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Ukrainian, Zaporizhzhia National University, 66, Zhukovsky str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine (irynailchenko2017@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0454-1106>

TKACHENKO Nastasiia – Postgraduate Student at the Department of Ukrainian, Zaporizhzhia National University, 66, Zhukovsky str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine (nastyi14@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6492-9167>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.45.13>

To cite this article: Ilchenko, I., Tkachenko, N. (2021). Antroponimichna paradyhma – element pobudovy istorychnoho chasoprostoru romanu Yu. Mushketyka «Na brata brat» [Anthroponymic paradigm as an historical chronotope building up element in the novel by Yuriy Mushketyk «Brother Against Brother»]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. «Philology» Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 45, 136–152. doi: 10.24919/2522-4565.2021.45.13 [in Ukrainian].

ANTHROPONYMIC PARADIGM AS AN HISTORICAL CHRONOTOPE BUILDING UP ELEMENT IN THE NOVEL BY YURIY MUSHKETYK «BROTHER AGAINST BROTHER»

Summary. The thesis reveals the anthroposystem of Yu. Mushketyk's novel «Brother Against Brother», which is represented by two large groups: real names (names of real historical personalities) and author's names (used to name fictional characters). It is established that the mentioned in the novel names of the characters have different genetic affiliation. According to the etymology of a particular character's name, we can distinguish the groups of Greek, Latin, Hebrew and Slavic names origins. The characters' proper names in the studied novel «Brother Against Brother» reflect a unique historical and cultural portrait of the Cossack era in Ukraine in the XVII-XVIII centuries with its peculiar multinational noun derivation. We have found that the writer used models of one-, two- and three-component ways of characters' naming in the novel. The most frequently used in the novel is the one-component naming represented by the either first name or last name, that can usually be accompanied with additional appellative units. Two-component way of naming is also rather common formula to call the characters. The basis to create two-component anthropoformulas in the text of the historical novel «Brother Against

Brother» by Yu. Mushketyk is the name of the character subjected to be combined with the other simple anthroponyms. We have found that the three-component way of naming is hardly available in the text of the novel, because in those days of the Cossack era that anthropoformula was functionally related to the official etiquette, officialese, and respectively, it was rarely used in everyday language. Thus, the analysis of the anthroposystem of Yu. Mushketyk's novel «Brother Against Brother» showed that the work embodies the system of real and traditional Ukrainian nouns. An etymological analysis of the historical noun of the novel shows the traditional set of names of Greek, Roman, Hebrew and Slavic origin.

Key words: *anthroponym, anthropoformula, nickname, realonym, novel, function.*

Постановка проблеми. Серед усіх розрядів ономастичної лексики художнього твору у центрі тексту перебувають антропоніми, які виступають не лише маркерами героїв історичної прози, а й відображенням індивідуальної творчості автора. Центр ономастичної лексики історичного роману Ю. Мушкетика «На брата брат» теж формують імена персонажів твору, більшість з яких є козацькими, що пояснюємо описуваним періодом доби Гетьманщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує небагато лінгвістичних праць, у яких досліджено антропосистему творів Ю. Мушкетика, хоча загалом творчість письменника була предметом наукового вивчення як мовознавців, так і літературознавців. Огляд наукової літератури, присвяченої дослідженню творчості Ю. Мушкетика, показав, що сьогодні у сфері вивчення прози письменника переважають дослідження літературознавчого характеру, а саме: дисертаційне дослідження Н. Горбач «Історична проза Ю. Мушкетика», статті Х. Бенюк «Жанрові модифікації історичної прози Юрія Мушкетика», Н. Павлюк «Історична правда та художній вимисел у романі Ю. Мушкетика «На брата брат» та ін. Праці, присвячені дослідженню мовного рівня історичних творів письменника, здебільшого носять форму невеликих розвідок. Так, побіжний огляд мовних засобів у рамках дослідження авторської поезики проведено у дослідженні Г. Аксентьевої «Своєрідність поезики роману Ю. Мушкетика «Гетьманський скарб»; особливості стилістичного функціонування дієслів у романах письменника (на матеріалі романів «Погоня» і «Яса») досліджено у статті Л. Голух «Функціонально-стилістичні ознаки дієслів в історичній прозі Юрія Мушкетика»; особливості мовного вираження концепту «гріх» на матеріалі історичних романів Ю. Мушкетика досліджено у статті А. Яворської «Концепт «гріх» у художньому дискурсі (на матеріалі історичних романів П. Загребельного, Р. Іваничука, Ю. Мушкетика)».

Актуальність дослідження визначається відсутністю ґрунтовних наукових розвідок, присвячених структурно-семантичним особливостям антропонімів у романі Ю. Мушкетика «На брата брат». Теоретично важливим і актуальним видається зв'язок досліджуваної теми із загальними проблемами української ономастики.

Метою статті є дослідження специфіки функціонування антропонімів у романі Ю. Мушкетика «На брата брат». Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- 1) виявити власні імена історичного роману Ю. Мушкетика;
- 2) проаналізувати семантичні групи та структурні моделі використаних автором антропонімів;
- 3) визначити специфіку використання власних імен у системі художнього твору;
- 4) з'ясувати роль антропонімів у побудові історичного часопростору роману.

Виклад матеріалу. Антропосистему досліджуваного роману становлять дві великі групи: реалоніми – імена реально існуючих історичних персоналій (Подольская, 1988, с. 119) та авторські імена (використовуються для іменування вигаданих персонажів). Потрібно підкреслити, що прагнення автора до історичної достовірності, передачі органічних для описуваної доби ономастичних одиниць вплинуло й на авторську ономастичність. Характерною особливістю авторської ономастичності є те, що вигадані імена побудовані за моделями та структурою достовірних історичних антропонімів, а також за загальними закономірностями, характерними для стану українського народного ономастикону описуваної епохи.

Зафіксовані в тексті твору імена персонажів мають різну генетичну належність, що пояснюється строкатістю іменника. Відповідно до етимологічної належності конкретного імені героя досліджуваного історичного роману Ю. Мушкетика «На брата брат», вирізняємо такі групи антропонімів за походженням:

- 1) грецькі імена: *Василь* – «царський» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 45), *Гордій* – «володар, цар» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 53), *Григорій* та його розмовний варіант *Грицько* – «уважний» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 53), *Денис* та зменшено-пестлива форма імені *Дениска* – «присвячений Діонісу» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 56–57), *Дунька*, що є розмовним варіантом імені *Євдокія* – «добра слава» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 138), *Каленик* – «гарний переможець» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 66), *Карпо* – «плід» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 67), *Катерина* – «чиста» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 146), *Кирило* – «владика» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 67), *Нечипір* – «той, хто несе перемогу» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 82), *Никон* – «той, хто перемагає» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 82), *Овсій* – «благочестивий» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 83), *Олексій* – «захищати» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 85), *Олена* – «сонячне світло, смолоскип» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 169), *Опанас* – «безсмертя» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 87), *Петро* – «камінь» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 91), *Сидір* – «дар Ісиди» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 99), *Степан* – «вінок» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 100), *Тимофій* – «той, хто шанує Бога» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 102), *Тро-*

хим – «годувальник» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 104), *Хвесько*, що є розмовним варіантом імені *Федір* – «Божий дар» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 105), а також відповідну жіночу форму імені *Федосія*, *Юрій* – «хлібороб» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 109). Грецькі імена є найбільшою за кількістю онімів групою, де поряд з офіційними формами імені зафіксовано також розмовні варіанти, що відображає народну традицію називання: *утаєні від жінки, невеликі гроші, все у них із Федорою на виду, тільки оця, врядигідна поміч братові – утаєна* (Мушкетик, 2012, с. 19); *сидів хлопчик-білявець, син, Опанас (на честь діда) й плів нагайку* (Мушкетик, 2012, с. 250);

2) латинські імена: *Антон* – латинське родове ім'я (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 39), *Горпина*, *Груня*, що є розмовним варіантом офіційного імені *Агрипина* – латинське родове ім'я (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 116), *Лук'ян* – «належний Луці» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 72), *Максим* – «великий» (Подольская, 1988, с. 74), *Мокрина* – «худа» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 163), *Оверко* – «жену, змушую до втечі» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 83), *Павло* – «малий» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 88), *Роман* – «римський» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 95), серед яких також зафіксовані розмовні варіанти офіційних імен: *Груня поскрипувала жовтими чобітками по снігу, лузкала гарбузове насіння* (Мушкетик, 2012, с. 101); *Максим Драб, патлатий, бровастий, схожий на ведмедя чоловік* (Мушкетик, 2012, с. 78);

3) давньоєврейські імена: *Данило* – «Бог мій суддя» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 55), *Захар* – «Бог згадав» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 60), *Іван* – «Ягве милостивий» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 61), *Ілля* – «Бог суций» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 64), *Йосип* – «буде додано, додасться» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 65), *Матвій* – «дарований Ягве» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 76), *Мусій*, що є українською народною формою імені *Мойсей* – «той, що пливе» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 80), *Наум* – «який втішає» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 81), *Самійло* – «ім'я Бога» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 96), *Семен* – «почутий Богом» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 98), *Хома* – «близнюк» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 108), *Яків* – «п'ята» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 111): *Ілля Царгородський чухав потилицю, він таки хотів для заспокоєння совісті поговорити з суддею, якого на той час не було* (Мушкетик, 2012, с. 77–78), *Семен Осика посвідчив, що відьма в нього коней поурочила, й вони пошаліли, розбили воза* (Мушкетик, 2012, с. 76), *привітався до них Хома Колотило, Матвій сусід, старий багатий козак, що зиму, весну, літо й осінь ходив у кожусі поверх полотняної сорочки* (Мушкетик, 2012, с. 66);

4) слов'янські імена: *Казимир* – «відомий руйнуванням» (Скрипник & Дзятківська, 2005, с. 66): *А позаду незгідливих з козаками шляхтичів сірою совою снував Казимир Беневський* (Мушкетик, 2012, с. 282).

Під час побудови антропонімічної системи роману письменник керувався реально існуючим українським та європейським іменниками, адже попри

досить вільний вибір імен Ю. Мушкетик усе ж обмежений жорсткими рамками традицій, узусу, загальнолінгвістичної та ономастичної практики як окремої національної традиції, так і зображуваної історичної доби. Відповідно, власні імена персонажів досліджуваного роману «На брата брат» відображають унікальний історико-культурний портрет козацької доби в Україні XVII–XVIII ст. із притаманним їй своєрідним багатонаціональним складом іменника.

Ю. Мушкетик відбирає та вплітає в художній історичний текст такі антропонімічні формули, які були відображенням традиції тогочасного українського, російського, польського, шведського та тюркського іменословів, що було зумовлено дійсністю середньовічної української культури. Відповідно до реального середньовічного українського іменника, у романі «На брата брат» письменник використовує моделі однокомпонентного, двокомпонентного та трикомпонентного іменування героїв твору.

1. Однокомпонентні імена є найбільш частотними у тексті досліджуваного роману Ю. Мушкетика, представлені назвами у формі одного імені або одного прізвища, які часто автор доповнює додатковими апелятивними одиницями. Проведений аналіз антропонімікону історичного роману дав можливість зафіксувати лише одне вживання одночленного імені у формі по батькові. Значна кількість однокомпонентних імен в аналізованому романі Ю. Мушкетика пов'язана з прийнятим у слов'янському православ'ї однокомпонентним іменуванням осіб.

Одним іменем автор називає:

1) чоловіків як представників українського козацтва (низового і козацької верхівки) – *Юрко* [Юрій Хмельницький], *Тиміш* [Тимофій Хмельницький]: *Той пан, що булаву у Юрка видури* (Мушкетик, 2012, с. 26), *наказав забити Тимоша в заліза та відправити в Камінне до свого приятеля* (Мушкетик, 2012, с. 75), *Вже аж за третьою кваттою білобровий козак схопився: «Піди, Микито, підміни Гордія»* (Мушкетик, 2012, с. 114), так і представників інших соціальних груп: *З натовпу вихопився Єсько, стрибнув, як заєць, вхопив щось на землі* (Мушкетик, 2012, с. 129).

Часто Ю. Мушкетик однокомпонентною назвою у формі імені називає другорядних персонажів твору, при цьому вживаючи вказівку на його характер: *Мусій, гожий господар, святешню одежу поховав до тороків, у дорогу зодягнув стару, змицькану чумарку* (Мушкетик, 2012, с. 53), соціальний стан: *З того гарячого пекла вирвався на сірому рукакові відчайдушний іскрівський козак Наум* (Мушкетик, 2012, с. 226), етнічну приналежність: *Увечері вдома гомоніли про те ж саме з Самійлом та циганом Яковом, який обшивав кожухами Журавку з родиною* (Мушкетик, 2012, с. 232), рід занять та інші характерні особливості, які вирізняють персонажа з-поміж інших у творі, з таким значенням додаткових компонентів: *кучер* – «людина, яка править кінним екіпажем, найчастіше найманим» (Словник української мови, 1970, I, с. 668): *Всю дорогу кучер Іван не знімав пуги з кінських спин* (Мушкетик, 2012, с. 92), *пасічник* – «той, хто розводить бджіл, працює на пасіці; бджоляр» (Словник української

мови, 1975, VI, с. 86): *послала Сидора до пасічника Оверка по барсуче сало* (Мушкетик, 2012, с. 128), *джура* – «в Україні в XVI-XVIII ст. – зброєносець у козацької старшини» (Словник української мови, 1971, II, с. 263): *джура Охрім тим часом познімав з нього й почистив біля намету чоботи – гетьман не терпів неохайності* (Мушкетик, 2012, с. 146).

Односкладною назвою у формі імені автор називає також реальних осіб, які близькоспоріднені з історичними персонажами роману і згадуються Ю. Мушкетиком лише в контексті змалювання справжніх подій: *Найперше – родичі, брати Данило, Костянтин, Федір* (Мушкетик, 2012, с. 120), *Колотилися пушкарівці і в Полтаві, полковником проголосили Пушкаревого сина Кирика, чварливого хлопця з розквашеними губами* (Мушкетик, 2012, с. 225);

2) жінок – *Федора, Мокрина, Шепеля, Груня: Може, він і залишив би його вдома, так і Федора, жінка, вельми просила: «Забери з собою, не лишай тут...»* (Мушкетик, 2012, с. 17), *На танок вийшла Мокрина, привіталася солодким голосом крізь складені бантиком, спиті життям губи* (Мушкетик, 2012, с. 18), *врешті його та кума Шепеля, такого ж ворохобного та огурного, знайшли в лісі, куди вони поїхали по деревину, з відтятими шаблями головами* (Мушкетик, 2012, с. 19), *Звати тебе як? – Груня* (Мушкетик, 2012, с. 41). За однокомпонентного іменування другорядних жіночих персонажів роману Ю. Мушкетик часто використовує вказівку на рід занять носія, наприклад: *челядниця Явдоха саме доїть у хліві корови* (Мушкетик, 2012, с. 55), *Відьму Коржиху бачив у небі сам* (Мушкетик, 2012, с. 76).

Як і чоловічі однокомпонентні імена історичних персоналій, які лише побіжно згадуються у тексті з метою відображення історичного колориту та надання описуваному реальності, жіночі імена реальних осіб у Ю. Мушкетика подаються з указівкою на ступінь спорідненості з героями твору: *одружений на смаглявій, веселій Катерині, старшій дочці Хмеля* (Мушкетик, 2012, с. 120); *молодша – тиха, як літня вода, Олена – за Іваном Нечаєм, братом Данила Нечая, про якого вже й нині співають пісні кобзарі, отож обоє з ним у злуці* (Мушкетик, 2012, с. 120), *Подавала на стіл Горпина, далеко Федорина родичка, яка була їм трохи за родичку, більше ж – за кухарку й ключницю* (Мушкетик, 2012, с. 56), *послав Бог доньку Софію* (Мушкетик, 2012, с. 74), *Увійшла Олена, дружина, – жінка гордовита, вдачею гостра й тверда* (Мушкетик, 2012, с. 251);

3) імена дітей у романі також однокомпонентні – *Ярема: Он яке мале, а вже... Яремо, де бозя?* (Мушкетик, 2012, с. 21), часто оформлені зі зменшено-пестливим суфіксом *-к(о), к(а)* – *Дениско, Катеринка: Спершу захворів Дениско, з полудня в нього почався жар, а на вечір він уже весь палав, чеберяв рученятами, не міг утримати голівоньку на в'язах* (Мушкетик, 2012, с. 128). Ю. Мушкетик використовує також ускладнення дитячих імен указівкою на вік носія: *Дениско, якому п'ять років, уп'явся рученятами в дерев'яного козака на коні, а зубами в посипаний маком медяник* (Мушкетик, 2012, с. 56), *Катеринка – доходить до року, спинається на ніжки, три-*

маючись за лозові прутики ліжечка, – надула губенята, зиркає спідлоба, та раптом заусміхалася беззубим ротом, потяглася до нього рученятами (Мушкетик, 2012, с. 56);

4) царствених осіб європейських монархій: *Хворий гетьман шукав спілки з Карлом X, який сягнув своїм військом Познані і заволодів усією Великою Польщею* (Мушкетик, 2012, с. 32);

5) представників духівництва Ю. Мушкетик іменує однокомпонентним антропонімом із указівкою на їхній чин або статус, що виражаються такими допоміжними лексемами: *митрополит* – «вище звання православних єпископів» (Словник української мови, 1973, IV, с. 721): *То йшов митрополит Діонісій і духовенство* (Мушкетик, 2012, с. 106), *прочанин* – «богомалець, паломник» (Словник української мови, 1977, VIII, с. 263): *Після сніданку довго розмовляв з прочанином Самійлом* (Мушкетик, 2012, с. 229), *чернець* – «член релігійної громади, який прийняв постриг і дав обітницю вести аскетичне життя відповідно до монастирського статуту» (Словник української мови, 1980, XI, с. 113): *до столу, де лежали цареві клейноди, йшов чернець Петроній, гетьманів духівник, за ним двоє козаків, один з них ніс щось, зав'язане в хустку* (Мушкетик, 2012, с. 106), інколи із додатковою вказівкою на етнічну належність згадуваної особи для її додаткової ідентифікації: *Великому государеві відомо, що до Запорозького війська приїжджав чернець Данило, француз, а служить він шведському королеві...* (Мушкетик, 2012, с. 109).

Однокомпонентна формула іменування, яка включає лише прізвище або прізвисько персонажа-носія, також дуже частотна. Одним прізвищем або прізвищем Ю. Мушкетик називає:

1) представників сім'ї головних героїв – *Сарани: Й не знало, звідки воно, де поділися його батьки – Сарани* (Мушкетик, 2012, с. 15), *Вуцьчин брат Грицько загнав коня, примчав у Чигирин, просив генеральний суд відмінити жасливий присуд* (Мушкетик, 2012, с. 77), *Брати Виговського в других Костянтин, Федір та Данило, котрий до того ж ще й тримав дочку покійного гетьмана, і дядько їхній Василь, полковник Овруцький, всі вони погамували власні афекти, прагнули втиснути булаву в руки Івана* (Мушкетик, 2012, с. 31) або другорядних персонажів твору з указівкою на рід заняття особи: *По обіді читав з святим чоловіком Євангеліє, по тому вирішив пройтися по селу, заразом навідатися до корчми, корчмар Шмойло тримає також крамничку-рундучок, продає в ній тараню, тверді, як камінь, пряники, цукерки та бублики* (Мушкетик, 2012, с. 230–231), вік: *Двоє подавало, дід Нишпорка вправлявся на стозі* (Мушкетик, 2012, с. 287);

2) відомих історичних осіб, представників аристократії або шляхти – *Бутурлін, Бенеvський, Скуратов: одначе були зупинені через Бутурліна суворою заборонаю московського царя* (Мушкетик, 2012, с. 33), *Одначе Тетеря залагоджував не тільки ці справи, а й конферував з Бенеvським значно далі* (Мушкетик, 2012, с. 152), *Лишився тільки намет Скуратова, стольника гетьман з собою не запросив* (Мушкетик, 2012, с. 156). При цьому письменник

часто ускладнює ім'я історичного персонажа вказівкою на його соціальний стан, посаду або титул носія.

Оскільки загальна оповідь роману побудована Ю. Мушкетиком навколо історичних подій боротьби за владу козацької шляхти, представників якої підтримували різні європейські монархії, то й додаткові компоненти під час іменування реальних історичних персонажів у тексті твору передають різноманіття та строкатість соціальної та військової диференціації суспільства тогочасних держав.

Для відображення історичної доби використовує Ю. Мушкетик лексеми зі значенням: *князь* – «у деяких країнах (у Росії з XVIII ст.) – спадковий або дарований царем (королем) титул» (Словник української мови, 1973, IV, с. 199): *Вони втікали на Січ від посіпак князя Вишневецького* (Мушкетик, 2012, с. 19), *одна партія з князем Ромодановським стала в Переяславі* (Мушкетик, 2012, с. 46), *Незабаром прибули три нові великі партії московського війська на чолі з князями Куракіним, Пожарським та Львовим* (Мушкетик, 2012, с. 226); *боярин* – «у Росії до Петра I – особа, що мала найвищий сан, звання серед службовців» (Словник української мови, 1970, I, с. 224): *згадували промову боярина Бутурліна в Переяславі, й спогадували, що з тих присяг та промов вийшло* (Мушкетик, 2012, с. 209); *посол* – «дипломатичний представник однієї держави в іншій, який очолює посольство» (Словник української мови, 1976, VII, с. 351): *Від'їхав з Чигирин польський посол Беневський і одразу вигулькнув новий – Воронич* (Мушкетик, 2012, с. 72), *Тим часом до Чигирин приїхав царський посол Апухтін, він умовляв гетьмана не йти на Полтаву* (Мушкетик, 2012, с. 142); *воєвода* – «вождь, полководець, а також правитель міста, округу в XVI-XVIII ст.» (Словник української мови, 1970, I, с. 723): *тепер ідуть до нас воєводи Трубецької і Ромадановський з військом* (Мушкетик, 2012, с. 72); *намісник* – «службова особа, яка від імені глави держави здійснює державну владу на якійсь території» (Словник української мови, 1974, V, с. 128): *справа буде велика, йде сюди з потужним військом боярин, намісник казанський Трубецький* (Мушкетик, 2012, с. 46); *стряпчий* – «у Російській державі з XVII століття – назва, а згодом чин деяких службових осіб, що виконували різноманітні господарські обов'язки при царському дворі» (Словник української мови, 1974, V, с. 128): *Стряпчий Rogozin, присланий буцімто сповістити гетьмана про царську радість* (Мушкетик, 2012, с. 74); *стольник* – «у Росії XIII-XVII ст. – придворний чин рангом нижчий від боярського» (Словник української мови, 1978, IX, с. 728): *в поповій хаті на пана гетьмана чекає особливий царський посол стольник Скуратов, котрий приїхав учора* (Мушкетик, 2012, с. 145);

3) представників козацтва (як низового, так і козацької верхівки) – *Жданович, Пушкар, Лісницький, Нечай, Дрімайло, Драб, Виговський* та ін.: *Звістка про відступ Ждановича й поклала гетьмана на смертну постіль* (Мушкетик, 2012, с. 33), *Найдужче каламутили воду Пушкар та Лісницький і намовляли інших полковників не коритися велінням Виговського, пускали погрози* (Мушке-

тик, 2012, с. 43), після замирення з поляками в Бихові лишився наказним **Нечай**, який писав у козацькі реєстри тамтешній люд (Мушкетик, 2012, с. 72), Пішли шарпати **Дрімайла**, нашевкав добра, крові напився (Мушкетик, 2012, с. 80), Похмурий з вигляду, але добрий і полохливий **Драб** або мовчав, або згоджувався з обома співрозмовниками (Мушкетик, 2012, с. 81).

Ю. Мушкетик подає ім'я персонажа з указівкою на його належність до козацького стану, а також розрізняє посаду або ранг особи, додаючи до оніма компоненти з таким значенням: **козак** – «людина з кріпосних селян або міської бідноти, що втекла на південні землі України й брала участь у визвольній боротьбі проти татаро-турецьких і польських загарбників» (Словник української мови, 1973, IV, с. 209): *вже який бридкий та поганий козак Заткало – щербатий і слинявий, а й він обслинив гетьмана* (Мушкетик, 2012, с. 69), у значенні козак виступає також лексема **запорожець**: *саме такого бою вчив його колись на Січі старий запорожець Грива* (Мушкетик, 2012, с. 314). Варто зазначити, що лексема **козак** є найчастотнішим факультативним компонентом двокомпонентної моделі імені, що пов'язане із загальним епічним тлом роману – козацькою добою, ключовим суспільним станом якої були, власне, козаки; **отаман** – «виборний або призначений ватажок козацького війська» (Словник української мови, 1974, V, с. 801): *Приблизившись до Січі, першої ж осені ходили з отаманом Небитим у морський похід на Козлов і вернулися зі здобиччю* (Мушкетик, 2012, с. 20), *разом із запорожцями полтавський полковник відправив до Москви отамана Стрижку з товариством* (Мушкетик, 2012, с. 74), *Вже он і зараз отаман Донець, котрий побував у Москві посланцем від Барабаша, двічі добігав майже до Чигирин* (Мушкетик, 2012, с. 122); **полковник** – «командир полку» (Словник української мови, 1976, VII, с. 86): *ще інші полковники: лубенський – Швець, чернігівський – Силич, подільський – Гоголь, подністрянський – Зеленський – кожен сам собі на мислі* (Мушкетик, 2012, с. 31–32), *Не продають, а купують, – підправив його колишній київський полковник Жданович, зсунутий з уряду Москвою за похід на Польщу* (Мушкетик, 2012, с. 115); **кошовий** – «вождь, отаман козаків на Запорізькій Січі» (Словник української мови, 1973, IV, с. 317): *січовиками, з кошовим Барабашем ввійшов у міцну дружбу, Барабаш і сам мав на мислі гетьманську булаву* (Мушкетик, 2012, с. 74); **осавул** – «виборна службова особа, що обіймала одну з адміністративно-військових посад на Україні в XVII-XVIII ст.» (Словник української мови, 1974, V, с. 751): *осавул Шуляк, який ішов додому з хрестин, збився з путі, забрів у болото й трохи не втопився* (Мушкетик, 2012, с. 76); **гетьман** – «в XVI ст. – виборний ватажок козацького війська Запорізької Січі, з XVII ст. до 1764 р. – начальник козацького війська та верховний правитель України» (Словник української мови, 1971, II, с. 58): *постать перехрестилася й прошемеріла сухими губами: «Слава гетьману Безпалому!»* (Мушкетик, 2012, с. 5);

4) представників духівництва з указівкою на духовний сан або чин зі значенням: **дяк** – «служитель православної церкви, що допомагає священику під

час богослужіння» (Словник української мови, 1971, II, с. 450): *одна партія з князем Ромодановським стала в Переяславі, друга з думним дяком Ляпуновим – у Пирятині* (Мушкетик, 2012, с. 46); *протопоп* – «священик, ієрей найвищого чину» (Словник української мови, 1977, VIII, с. 324): *Так, давно покинув молитися Богу, плів чорні сіті Ніжинський протопоп Филімонов* (Мушкетик, 2012, с. 284), *чернець – Й тоді згадав про Братка, ченця Хрестовоздвиженського монастиря, колишнього однокашника-студея, який не дійшов з ним до богослов'я, а відколовся ще десь на піїтиці* (Мушкетик, 2012, с. 179–180);

5) жінок: *Коржиха, Гнідишина, Клименчиха* та ін. Жіночі форми прізвищ у романі Ю. Мушкетика відображають традиційні для описуваного періоду творення андронімів за допомогою суфікса *-иха*: *вона, Коржиха, відьма, буцімто дала від пристріту дівці Гнідишинній кості, взяті на могилі Гордій і на воді опівнічній настояні, від чого та дівка й померла* (Мушкетик, 2012, с. 76), *Вранці Драбиха наварила вареників – з сиром і капустою* (Мушкетик, 2012, с. 91), *Печінчиха продає дешево хутір і ґрунти, ґрунти непогані й вельми гарна лука біля хутора...* (Мушкетик, 2012, с. 221). Указівка на соціальний стан або вік носія у письменника виражена додатковими апелятивами до прізвища, такими як *вдова, баба, дівка* та ін.: *Весь вечір і всю ніч горіла лампада у Матвієвій кімнаті у вдови Клименчихи, де знімав мешкання для себе та для Сидора* (Мушкетик, 2012, с. 97), *Дівчата хуркотіли прядками, вечорнична мати, вдова Байбачиха, капарила вечерю* (Мушкетик, 2012, с. 101), *Горпина покликала бабу Воциху, та кропила хлопчика свяченою водою, водила над ним розчепіреними пальцями, шепотіла якісь дивні слова* (Мушкетик, 2012, с. 128).

До однокомпонентної форми імені відносимо зафіксовані у тексті роману назви родів: *їх підпирають приятелі, родичі, родичі родичів зі значних родів українських – Сулим, Северинів, Лобід, Сомків, Головацьких* (Мушкетик, 2012, с. 32), *кожного подиху і поруху проступали панськість, лядська шляхетність, була з князівського роду Стеткевичів* (Мушкетик, 2012, с. 124).

Прізвища у складі іменувань вітчизняного антропонімікону починають з'являтися саме у зображуваній у романі період української історії XVII–XVIII ст. Саме тому Ю. Мушкетик не лише вживає поряд із прізвиськими персонажів їх прізвища, а й репрезентує специфіку функціонування цих видів власних назв в українському історичному антропоніміконі: *Тризна – то їхнє сільське назвисько, вони од діда-прадіда Журавки, по-вуличному – Тризни, їх інакше й не знають у селі, й не звали Журавкою ні діда, ні батька, а тільки Тризнами, й прозвисько те, либонь, було не випадковим, всі їхні предки по чоловічій лінії гинули на бранному полі, гинули молодими, й рано вмирала або була брана в неволю вся біла челядь, вони двоє – останні Тризни з колись гіллястого, обчухраного роду, й нині також втікають на Січ від панської, лядської неволі* (Мушкетик, 2012, с. 11).

У тексті роману зафіксоване лише одне вживання однокомпонентної форми «по батькові», яку автор використовує під час звертання до головного героя твору – Матвія Гордійовича Журавки: *По чому ж там, Гордійовичу, в*

місті воли? (Мушкетик, 2012, с. 66), що є відображенням приязні та довіри до персонажа.

2. Двокомпонентні форми імені також досить поширена формула для називання персонажів. Організуючим центром у творенні двокомпонентних антропоформул у тексті історичного роману «На брата брат» Ю. Мушкетика є ім'я героя, з яким поєднуються всі інші прості антропоніми. При цьому основною функцією другого компонента двочленної конструкції (прізвища/прізвиська або по батькові) є лише уточнення або конкретизація персонажа.

Модель «ім'я + індивідуальне прізвище/прізвисько» серед двокомпонентних формул у тексті досліджуваного твору є найчастотнішою, доповнювалася додатковими апелятивами і вживалася на означення:

1) представників козацтва (як простих козаків, так і представників козацької верхівки) з різними ускладнювальними елементами як антропонімів *козак, військовий товариш, значковий товариш* тощо: *Турків, татар побивали – і ніщо! – обурився старий козак Йосип Пляшечка й помацав лівою рукою синій шрам на підборідді – правої руки в нього не було* (Мушкетик, 2012, с. 232), *разом із веселим, баяндрасним козаком Харком Калиниченком вони стерегли табун* (Мушкетик, 2012, с. 312), *козацька голота поставила на стіл значного військового товариша Івана Безпалого і вкрила його бунчуками* (Мушкетик, 2012, с. 226).

Двокомпонентною формулою Ю. Мушкетик називає також простих селян і ремісників: *Останній, Юрій Немирич, неначе припутьень серед соколів* (Мушкетик, 2012, с. 237), *Каленик Нишпорка, підсусідок* (Мушкетик, 2012, с. 245), *Дожилися небораки, вже церкви грабують, – сказав вислопечий, з круглою і великою, як казан, головою коваль Каленик Луплений* (Мушкетик, 2012, с. 231), *... них живуть підсусідки: Каленик Нишпорка та Трохим В'юн* (Мушкетик, 2012, с. 63).

У центрі уваги письменника є зображення реалій козацької доби періоду Гетьманщини, не випадково імена козаків-персонажів часто подаються з указівкою на розрізнення їх посади або рангу у війську. Важливо зазначити, що через додаткові апелятиви у структурі імені персонажів роману Ю. Мушкетик репрезентував майже весь апарат управління та судочинства Війська Запорозького кін. XVII ст. (від простих козаків до військового керівництва). Оскільки реєстр Війська Запорозького у період гетьманування І. Виговського закріплював 16 полків з окремими полковниками, то й у тексті роману Ю. Мушкетик не лише називає полковника, а й подає адміністративно-територіальну відсилку полку, яким керувала ця історична особа – *миргородський полковник Григорій Лісницький, переяславський полковник Павло Тетеря, прилуцький полковник Петро Дорошенко, уманський полковник Михайло Ханенко, порівняймо: славетний Іван Богун, полковник Паволоцький, простий і нелукавий, але хто більше за нього вистигав ворогів України* (Мушкетик, 2012, с. 31), *Чернігівський полковник Іоанікій Силич перепив, ліз чоломкатися до гетьмана й цілував його в губи* (Мушке-

тик, 2012, с. 123), *Але чи не ще гарніший і молодший полковник прилуцький Петро Дорошенко* (Мушкетик, 2012, с. 237).

У тексті аналізованого роману вирізняються також імена представників козацької шляхти або знаті, які доповнюються вказівкою на високий соціальний статус героя за допомогою лексем *пан* – «поміщик у старій Польщі, Литві, дореволюційній Україні і Білорусії» (Словник української мови, 1975, VI, с. 41): *Я не кажу, що пан Мартин Пушкар не достойний...* (Мушкетик, 2012, с. 28); *стольник* – «у Росії XIII-XVII ст. – придворний чин рангом нижчий від боярського» (Словник української мови, 1978, IX, с. 728) і *шляхтич* – «особа, що належить до дрібного дворянства колишньої феодальної Польщі» (Словник української мови, 1980, XI, с. 496): *Після Хитрово до Пушкаря приїхали стольник Іван Олфімов та шляхтич Нечипір Волков* (Мушкетик, 2012, с. 122).

Ю. Мушкетик використовує двокомпонентну формулу, коли вводить у текст нових персонажів, що допомагає вирізнити їх на тлі вже згаданих історичних осіб або вигаданих героїв: *Їхній батько, Гордій Журавка, козак запеклий і затятий, після погрому Острянина і Гуні та після того, як козацький реєстр шляхта звела до шести тисяч душ на папері, а насправді й до половини того, як замість виборної старшини скрізь, навіть у війську, стали правити комісари, опинився серед козаків-виписчиків* (Мушкетик, 2012, с. 19), або вирізняє одну особу з низки інших персонажів твору: *а ще немолодий козак Василь Плакса, який, як і Матвій, також ходив у похід під Конотоп* (Мушкетик, 2012, с. 287);

2) представників духівництва Ю. Мушкетик іменує не просто двокомпонентним антропонімом, а обов'язково додає вказівку на їхній чин або статус, що виражаються допоміжними лексемами *митрополит*, *архієпископ*, *дяк*, *піддячий*: *Ще одна велика прикрість долягала сих старшин – майже в одночасся з Хмельницьким помер кийвський митрополит Сильвестр Косів* (Мушкетик, 2012, с. 33), *Притрушуючи пісочком гетьманський підпис на листі до щойно обраного архієпископа, кийвського митрополита Дениса-Діонісія Балабана* (Мушкетик, 2012, с. 96), *приїхав царський гонець дяк Василь Кікін, йому назустріч виїхали дві чигиринські сотні (ті самі, що ходили під Гоголів)* (Мушкетик, 2012, с. 204–205), *піддячий* – «помічник дяка» (Словник української мови, 1975, VI, с. 425): *цар прислав йому таємно з піддячим Іваном Фоміним сорок соболів та три пари соболів гарних* (Мушкетик, 2012, с. 144), *Дев'ятого серпня, коли вже зібралось військо, з Москви прискакав посланець – піддячий Яків Портомоїнов* (Мушкетик, 2012, с. 197);

3) відомих історичних осіб, представників аристократії або шляхти тогочасних монархічних держав, життя та діяльність яких пов'язані зі значними суспільно-політичними подіями козацької доби, репрезентованої у романі. Ю. Мушкетик уводить до тексту аналізованої історичної прози різних представників тогочасних держав, серед яких – дрібна шляхта та знать Речі Посполитої: *з Варшави прибув польський посол Криштоф Перетякович* (Мушкетик, 2012, с. 291), *біля самого підвищення, сиділо та стояло*

кілька найзначніших осіб гетьмани коронний, польний і литовський, **маршал посольської палати Ян Гнінський** (Мушкетик, 2012, с. 279); князі, військове керівництво та представники царя Російської держави: *Водив її звитяжний і гарячий фортунистий князь Семен Пожарський, під рукою в нього йшли князі Семен Львов та Федір Куракін* (Мушкетик, 2012, с. 268–270), *надіслав листа до путивльського воєводи Григорія Долгорукого, але відповіді не отримав* (Мушкетик, 2012, с. 219–220), а також члени сім'ї верхівки козацької шляхти: **Василь Золотаренко** – *рідний брат третьої жінки Богдана, мовби й ніякий не родич, а мовби й входить до цього кола* (Мушкетик, 2012, с. 120), *Першою дружиною покійного гетьмана була сестра Якіма Сомка* (Мушкетик, 2012, с. 120).

Іншою двокомпонентною формулою у тексті досліджуваного твору є модель «ім'я + по батькові», яку Ю. Мушкетик також доповнює додатковими апелятивами, на означення:

1) царствених осіб європейських монархій: *козаки щиро бажують злуки Польщі з Москвою і будуть раді, якщо Польща дасть корону цареві Олексієві Михайловичу, але обидві держави мають забезпечити права України особливим трактатом* (Мушкетик, 2012, с. 191);

2) представників козацької старшини: *другий молодший – попів син, краснокорядинський сотник Іван Самойлович* (Мушкетик, 2012, с. 46), **Іван Остапович** – *вищою мірою порядний, не любив нецнотливих людей і навіть розмов про зальоти, всілякі гульки* (Мушкетик, 2012, с. 95).

Варто зазначити, що специфіка поетонімів порівняно з іменами реального антропонімікону полягає у їх додатковому стилістичному навантаженні, вживанні як характеристики персонажа. Невипадково автор використовує зменшену форму імені для вираження позитивного ставлення до персонажа: *коли на танок гетьманського дому вийшов Юрась Хмельницький з булавою в руках, козаки лусом повалили в ворота* (Мушкетик, 2012, с. 29), а також формулу «ім'я + по батькові» з метою вираження приязності: **Іван Остапович**, *як іноді любовно, скоротивши в думках аж так відстань між ними, називав гетьмана* (Мушкетик, 2012, с. 95).

Окремо стоїть одинична формула «ім'я + ім'я», використана для іменування шведського короля, що є відображенням європейської традиції подвійного іменування представників королівської родини: *Вчора було звершено договір із Швецією: Карл X Густав зобов'язувався добиватися визнання незалежної України Польщею, просунення границь держави української аж до Пруссії* (Мушкетик, 2012, с. 44).

3. Трикомпонентне іменування «власне ім'я + патронім / по батькові + прізвище» тільки зароджувалося в українській іменній традиції XVI–XVII ст., що і знайшло своє втілення в романі «На брата брат», дія якого охоплює період боротьби за владу після смерті Б. Хмельницького і гетьманування І. Виговського. Трикомпонентні імена є одиничними у тексті історичного роману Ю. Мушкетика, оскільки за доби козацтва ця формула функціонально була

пов'язана з офіційним етикетом, документально-канцелярським стилем, відповідно, мало використовувалася у живому мовленні. Сучасна трикомпонентна формула набула загального поширення на території України тільки у період радянської влади, до того часу так іменували лише представників еліти суспільства, інтелігенції. Відповідно, трикомпонентне ім'я використовуються автором лише для називання представників тогочасної знаті – привілейованого стану монархічної Російської держави, ускладнюючи ім'я вказівкою на титул носія: *боярина Бориса Васильовича Шереметьєва настановлено для реєстрування козаків* (Мушкетик, 2012, с. 148), *Князь Олексій Микитович Трубецької веде величезне військо. Він вже в Путивлі* (Мушкетик, 2012, с. 248). При цьому трикомпонентні іменування у романі є відображенням реальних історичних антропонімів, що підтверджує соціальний характер іменувань, а також стійкість антропонімічної моделі описуваного періоду історії.

Важливим елементом стилю Ю. Мушкетика є побудова цілої низки різнокомпонентних онімів для називання ключових персонажів твору. Так, одним із персонажів твору є Б. Хмельницький. У письменника він є не героєм твору, а символічним образом героїчного минулого, до якого часто апелюють інші персонажі історичного твору. Саме тому це одне з найчастотніших імен у тексті, слововживання яких становить цілу систему назв – від однокомпонентних іменувань до багатокомпонентних онімів: *Богдан* → *Хмель* → *Хмельницький* → *гетьман Хміль* → *батько Хмель* → *гетьман Хмельницький* → *гетьман Богдан-Зиновій* → *Богдан Хмельницький*, порівняймо:

... *пройшов з Хмелем всю війну, всі битви, стер шкіру не на одному сидлі, й стер на долоні шкіру руків'ям шаблі* (Мушкетик, 2012, с. 20), *Якби були пішли на деякі поступки, якби не намагалися зігнути козаків до самої землі, Хмельницький нізащо не уклав би тієї угоди* (Мушкетик, 2012, с. 293), *Гетьман Хміль давав села на ранг...* (Мушкетик, 2012, с. 25), *перед смертю гетьмана Богдана-Зиновія старшина ось у цьому самому домі на бажання самого Хмельницького просила його благословити на найвищий уряд сина* (Мушкетик, 2012, с. 29), *на тій службі познайомився із чигиринським сотником Богданом Хмельницьким і заприятелював йому* (Мушкетик, 2012, с. 26).

Подібну антропосистему можна прослідкувати і в ономовживанні імені реального історичного персонажа, який є центральним героєм твору, – І. Виговського. Слововживання вказаного оніма також становить систему назв – від однокомпонентних іменувань до багатокомпонентних ускладнених онімів: *гетьман Виговський* → *пан Виговський* → *пан гетьман Виговський* → *Іван Остапович* → *гетьман український, Іван Виговський*, порівняймо: *Листа гетьман Виговський прочитав на раді* (Мушкетик, 2012, с. 197), *Утверджено пана Виговського царською грамотою* (Мушкетик, 2012, с. 107), *Я писар його пана гетьмана Виговського* (Мушкетик, 2012, с. 171), *А ще Іван Остапович був порядний* (Мушкетик, 2012, с. 70), *І посеред усього того криштва, посеред скреслої ріки – він, гетьман український, Іван Виговський* (Мушкетик, 2012, с. 73).

Оскільки основною функцією антропонімів у художньому тексті є називання персонажа, їх виділення з низки подібних, конкретизація, то й у просторі історичного тексту роману Ю. Мушкетика антропоніми виконують номінативно-експресивну функцію – називають персонажів твору: *Дев'ятого серпня, коли вже зібралось військо, з Москви прискакав посланець – піддячий Яків Портомоїнов* (Мушкетик, 2012, с. 197), *стояв тихий шовковий вечір, кіннота, яка зустрічала Беневського, Євлашевського, Зажину, Карася, Перетятковича та інших польських комісарів, гарцювала в полі* (Мушкетик, 2012, с. 205). Важливо зазначити, що реаліоніми у Ю. Мушкетика поряд із номінативною функцією одночасно виконують також хронологічну, оскільки ім'я історичної персоналії одразу виступає вказівкою на історичну епоху, у якій вона жила: *На лаві сиділи Гуляницький, Богун, Петро Дорошенко, у фотелях з високими спинками Немирич та Тетеря* (Мушкетик, 2012, с. 236), *по той бік столу палахкий, звитяжний Богун, Петро Дорошенко – козак валечного клича, красень і мартопляс Григорій Гуляницький, Михайло Ханенко – чоловік нишкочивий, собі на мислі – все це полковники досвідчені, порохом димом обкурени, військовий вишкіл пройшли під корогвою Хмеля* (Мушкетик, 2012, с. 120-121).

Висновки. Отже, аналіз антропосистеми роману Ю. Мушкетика «На брата брат» показав, що у творі втілена система реального й традиційного українського іменника. Етимологічний аналіз історичного іменника роману показує традиційний набір імен грецького, латинського, давньоєврейського та слов'янського походження з превалюванням офіційних форм імені. Справжності історичної дійсності роману сприяє також вибір письменником різних за структурою антропоформул під час іменування персонажів твору, що відображає реальну соціальну диференціацію європейського суспільства доби української козаччини: представників низового козацтва та низьких чинів духівництва, жінок, дітей названо виключно однокомпонентними іменами; персонажі, які мають історичні прототипи, є представниками більш високого соціального стану, названо дво- та тричленими конструкціями, часто ускладненими різними апелятивами (вказівками на вік, сімейний стан, військовий або духовний чин, соціальний стан тощо). Імена ключових для аналізованого історичного роману героїв творять цілу систему різнокомпонентних форм онімів, що вирізняє їх на тлі другорядних персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

- Мушкетик Ю. На брата брат. Харків : Фоліо, 2012. 317 с.
- Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1988. 326 с.
- Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей : словник-довідник / ред. В.М. Русанівський. Київ : Наукова думка, 2005. 334 с.
- Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 1. 799 с.; 1972. Т. 3. 744 с.; 1973. Т. 4. 840 с.; 1976. Т. 7. 723 с.; 1977. Т. 8. 927 с.; 1978. Т. 9. 916 с.; 1979. Т. 10. 658 с.; 1980. Т. 11. 699 с.

REFERENCES

- Mushketyk, Ju.** (2012). *Na brata brat [Brother Against Brother]*. Kharkiv : «Folio» [in Ukrainian].
- Podol'skaja, N.V.** (1988). *Slovar' russkoj onomasticheskoy terminologii [Slovar' russkoj onomasticheskoy terminologii]*. Moscow : Nauka [in Russian].
- Skrypnyk, L.Gh. & Dzjatkivsjka N.P.** (2005). *Vlasni imena ljudej : slovnyk-dovidnyk [Vlasni imena liudei : slovnyk-dovidnyk]*. (V. M. Rusanivsjkij, Trans.). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
- Slovnyk ukrajinsjkoji movy [Slovnyk ukrainskoi movy]*. (1970–1980). (Vol. 1–11). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].